

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ В НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Постановка проблеми. Останніми роками особистісно орієнтований підхід нестримно завойовує освітній простір України. А це стало можливим завдяки суспільно-політичним, економічним, соціальним перетворенням, що сталися в нашій країні в останнє десятиліття. Змінилися ціннісні орієнтації, і в якості найбільшої цінності відповідно до проголошених принципів гуманізації і демократизації суспільства визнається вільна, розвинена і освічена особа, здатна жити і творити в умовах світу, що постійно міняється. А це може бути досягнуто лише при особистісно орієнтованому підході до освіти і виховання, коли враховуються потреби, можливості і схильності студента, і він сам виступає разом з викладачем в ролі активного суб'єкта діяльності.

Час, в який ми живемо, – це формування нової цивілізації. Суспільству потрібні свідомі, компетентні громадяни. Життя кожної людини – це шлях до самої себе. Початок XXI століття означений напруженим пошуком нового світорозуміння, нових перспектив розвитку компетентної особистості, спроможної створити свій життєвий проект, відповідально ставитися до життя, впевнено приймати історичний виклик нового тисячоліття. Статус людини в суспільстві залежить від неї самої. Ми повинні самі внести ті зміни, які хочемо бачити в світі. А. Франс говорив: «Коли людина думає, вона має сумнів, але вона впевнена, коли вона діє». Існує чотири найважливіші компоненти навчання на засадах розвитку життєвих навичок: навчитися здобувати знання, навчитися бути собою, навчитися жити разом, навчитися діяти.

Людина, яка бачить перед собою чітко визначену мету, можливість реального застосування своїх знань, умінь, здібностей і гідної їх винагороди, не може бути незацікавленою отримати ці знання, розвивати свої здібності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі особистісно орієнтованого підходу в навчанні присвячено ряд психолого-педагогічних праць, у яких висвітлено окремі її аспекти: забезпечення сприятливих умов формування людини як унікальної особистості (Б. Г. Ананьєв, Г. О. Балл, І. Д. Бех, О. В. Киричук, О. Л. Кононко, М. В. Левківський, В. О. Сухомлинський та ін.); визначення психолого-педагогічних вимог до реалізації особистісного підходу в навчанні (К. О. Абульханова-Славська, В. В. Давидов, О. М. Пехота, Л. М. Проколієнко та ін.); розробка форм особистісно орієнтованого підходу до навчання (В. І. Андреев, О. В. Барабанщиков, Л. М. Деркач, І. О. Зимня, О. Я. Савченко, М. Ф. Феденко та ін.); забезпечення умов особистісно орієнтованого навчання та виховання (В. В. Рибалка, В. В. Суриков, І. С. Якиманська та ін.).

Постановка завдання. Однією з найважливіших умов роботи у виші є постійне звернення викладача до внутрішнього світу вихованця, розуміння його індивідуальних, національних і психологічних особливостей. Тим більше це стосується студентів-іноземців. Навчально-виховний процес повинен бути побудований у такий спосіб, щоб, вивчаючи російську мову, студент водночас увіходив у світовий культурний й освітній простір, доміантою якого має стати полікоректність і толерантність, а головними орієнтирами – гуманістичні принципи духовної культури, свободи, національні й загальнолюдські цінності.

Дослідженню особливостей упровадження особистісно орієнтованого підходу в роботі з студентами-іноземцями присвячена наша стаття.

Виклад основного матеріалу. Найактуальніше питання сьогодення – підвищення пізнавальної активності студентів, що можливе лише за умови активної взаємодії всіх учасників навчального процесу. Це співнавчання, взаємонавчання, (колективне, групове, навчання у співпраці). Викладач і студент стають рівноправними суб'єктами цього процесу. Педагог виступає в ролі організатора. Організація навчання передбачає моделювання

життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язування проблем. Але головне – необхідно створити атмосферу доброзичливості й порозуміння. Цим вимогам відповідають особистісно зорієнтовані педагогічні технології. Їхня ефективність залежить від того, якою мірою реалізує свій життєвий потенціал студент, як враховано його вікові та індивідуальні психологічні особливості. Інноваційний освітній простір ХХІ століття визначатиме особистісно зорієнтоване навчання, проектні, ігрові технології навчання, технології дистанційного навчання. Саме вони озброють студентів ключовими компетенціями, необхідними для життя.

Особистісно зорієнтоване навчання – це навчання, центром якого є особистість студента, її самобутність, самоцінність, суб'єктивний досвід кожного спочатку розкривається, а потім узгоджується зі змістом освіти. Особистісно зорієнтований підхід поєднує навчання й виховання в єдиний процес допомоги, підтримки, соціально-педагогічного захисту розвитку дитини, підготовку її до життєтворчості.

Сьогодні в педагогічній науці яскраво заявляє про себе особистісно орієнтований підхід як такий, що забезпечує створення нових механізмів навчання і виховання та ґрунтується на принципах глибокої поваги до особистості, самостійності особи, врахування індивідуальності. Особистісно орієнтований підхід має суттєво гуманізувати навчально-виховний процес, наповнити його високими морально-духовними переживаннями, утвердити принципи справедливості і поваги, максимально розкрити потенційні можливості дитини, стимулювати її до особистісно розвивальної творчості. “Особистісно зорієнтоване виховання – це утвердження людини як найвищої цінності, навколо якої ґрунтуються всі інші суспільні пріоритети”, – вважає І. Д. Бех [1].

Орієнтація навчання на особистість передбачає створення оптимальних умов використання різних джерел наукової інформації для кожного студента при опануванні знань.

Працюючи над розробкою моделей занять, треба прагнути побудувати їх на оптимальному поєднанні традиційних, перевірених часом принципів дидактики, таких як науковість, відповідність віковим особливостям з інноваційними підходами особистісно орієнтованого навчання. Ознаками цієї технології є такі:

- студент усвідомлює мету заняття як важливу особисто для себе;
- засвоєння знань відбувається переважно під час активної діяльності студентів;
- студент – особистість із власним досвідом, тому результативність навчання у значній мірі залежить від уміння використовувати індивідуальний досвід студента;
- при застосування активних методів навчання важливою є стадія евокації, тобто актуалізації знань окремого студента, групи в цілому;
- сучасне заняття – це продуктивний урок, на якому учень відтворює набуті знання при опануванні нового змісту;
- ефективне навчання не може бути нудним;
- на заняттях студенти вчать вчитися, бо не можливо всього навчити, але можна навчитися вчитися. Ось чому прогресивним методом є диференціація з індивідуальними програмами діяльності студентів;
- важливою ознакою є надання студентам свободи вибору варіантів завдань, способів їх виконання, форм звіту за результати роботи;
- студенти пам'ятають, що право вибору завжди має врівноважуватися усвідомленою відповідальністю за свій вибір;
- найважливішим джерелом мотивації є потреби та інтереси самих студентів.

Застосування активних методів потребує створення атмосфери відповідальної та відвертої взаємодії, використання засобів комунікації, інтерактивних вправ “Обери позицію”, “Карусель”, “Репортер”, “Мікрофон” та ін. Особливого значення набуває при цьому позитивний зворотний зв'язок, оцінка зусиль, створення ситуації успіху.

Раціональний вибір методів та їх застосування обумовлений конкретною метою. Використання проблемного методу навчання значною мірою сприяє розвитку мислення.

У реалізації особистісного підходу до навчання студентів-іноземців важливим є принцип компліментарності (доповненості), суть якого – за законами діалектики, протилежності зникають не шляхом їх зняття, а шляхом взаємного доповнення, компромісу. Це означає заміну монологічної лекції діалогом, діалогічною взаємодією, партнерством викладача і слухача в засвоєнні знань. Тому головними методами в особистісно-орієнтованому навчальному процесі є діалогічні. Вони підтримують ініціативу, допомагають робити слухачів повноправними партнерами в умовах співробітництва. Діалог, внаслідок своєї універсальності, виявляється багатопланово: як предмет навчання, як дидактичний засіб, як форма взаємодії “викладач – слухач”, як мета людського спілкування.

Для того, щоб педагогічне спілкування мало всі риси діалогічності, вони повинні відповідати таким критеріям:

- визначення рівності особистісних позицій, відкритість і довіра між партнерами. Це передбачає визначення активної ролі, реальної участі слухача у процесі навчання;

- можливість для кожного учасника комунікації викласти свою позицію, пошук рішень у процесі взаємодії з урахуванням думок кожного учасника [1].

Роль викладача в організації особистісно-орієнтованого навчання полягає в тому, щоб:

- навчити слухача бути критичним до себе та до своїх дій, надати йому необхідний простір для самоактуалізації особистості;

- забезпечити слухачеві статус співавтора навчального процесу, створити сприятливі умови для плідного засвоєння знань;

- актуалізувати мотиваційні ресурси, стимулювати процес формування і розвитку в структурі мотиваційної сфери особистості слухача гуманістично орієнтованих потреб, мотивів, цілей;

- орієнтуватись на внутрішній світ слухача (потреби, почуття, прагнення, ідеали, цінності тощо) [1].

Проведений огляд дозволяє нам зробити такі висновки:

- поняття “особистісно-орієнтоване навчання” є комплексним, що включає підходи й особливості, спрямовані на створення умов для повноцінного виявлення і розвитку індивідуальних рис навчання слухача;

- особистісно-орієнтоване навчання покликане створити умови для самоосвіти, саморозвитку, самореалізації;

- особистісно-орієнтоване навчання має такі компоненти: мотиваційний, ціннісний, особистісний, розвивальний;

- при реалізації особистісно-орієнтованого навчання студент із об’єкта перетворюється на суб’єкт діяльності, стає співавтором творчості;

- особистісно-орієнтована підготовка покликана виконувати функцію проектування й розвитку активної особистості професіонала;

- до особистісно-орієнтованого навчання застосовуються такі підходи: андрагогічний, гуманістичний, діалогічний, ситуативний;

- при застосуванні особистісно-орієнтованого навчання змінюється роль викладача. Він стає співучасником відкриття, які досягаються спільно із слухачами під час занять.

Особистісно-орієнтований підхід у роботі з іноземними студентами є визначальним, адже рівень володіння російською мовою студентами є дуже різним. Групу доречно поділити на чотири підгрупи:

група А – студенти навчалися в школі з вивченням російської мови, вони вільно говорять і пишуть російською мовою;

група В – студенти майже вільно говорять і пишуть російською мовою;

група С – студенти слабко володіють усною і писемною формами російської мови;

група Д – студенти не вивчали російську мову.

Очевидно, що робота повинна диференціюватися, щоб кожна група отримувала відповідне завдання, адже метою особистісно-орієнтованого навчання є створення умов для

повноцінного виявлення і розвитку особистісних функцій кожного студента. Ці функції можна визначити таким чином:

- мотивація (поняття і обґрунтування діяльності);
- колізії (бачення прихованих протиріч дійсності);
- опосередкування (стосовно зовнішніх впливів і внутрішніх імпульсів поведінки);
- критика (стосовно запропонованих ззовні цінностей і норм);
- рефлексія (конструювання і збереження визначеного образу “Я”);
- смислотворчість (визначення системи життєвих смислів, включаючи смисл життя);
- самореалізація (прагнення пізнати своє “Я”).

Особистісно-орієнтоване навчання у вищій школі полягає в організації навчально-виховного процесу на таких засадах:

- зосередження на потребах студентів;
- створення умов для емоційного благополуччя студентів;
- створення умов для співпраці і співтворчості між студентом, з одного боку, і викладачем, з другого;
- створення ситуацій вибору і відповідності;
- створення умов для досягнення кожним студентом реально можливого для нього в певний період рівня успішності, вихованості та розвитку;
- пристосування методики навчання до навчальних можливостей студентів, максимально можлива індивідуалізація;
- створення умов для самопізнання, саморозвитку і самонавчання, осмисленого визначення своїх можливостей та цілей;
- студент постає як суб’єкт навчання.

Важливе значення в особистісно-орієнтованому навчанні має мотиваційний компонент, адже ефективність навчання залежить від ступеня зацікавленості слухача в здобутті знань. Стійку мотивацію до навчання визначає постійна потреба в удосконаленні знань. Із цього випливає важливість ролі викладача у формуванні потреби до навчання шляхом запровадження ситуативного підходу. Особистісно-орієнтоване навчання продукує психологічну свободу слухача, а також виробляє іншу систему цінностей. При цьому створюється ситуація, при якій слухач може розраховувати свої сили і дії, а також розвинути власні творчі ресурси.

Для реалізації особистісно-орієнтованого навчання необхідним є гуманістичний підхід. Відповідно до цього передбачається формування у студента самоорганізуючої діяльності, створюються умови для відкриття унікальності кожного слухача.

Висновки. Створення доброзичливої емоційної атмосфери, що забезпечує психологічний і соціальний комфорт, толерантність і повага до студентів усіх національностей – запорука успішного навчання у ВНЗ. Треба поєднати увагу до національного компонента навчання – з’ясування походження імен, прізвищ, робота з текстами, що розповідають про національні святині студентів – із знайомством із культурою України, творчістю її найвидатніших письменників та художників.

Перспективи подальших досліджень. Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі буде дослідження методології щодо застосування особистісно-орієнтованого підходу у процесі навчання іноземних студентів, щоб підтримувати та розвивати природні якості студента та його індивідуальні здібності, допомагати в творчій самореалізації особистості.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: наук.-метод. посіб. / І. Д. Бех. – К. : ІЗІН 1998 – 204 с.
2. Дерев’яно Н. Особистісно зорієнтоване навчання: досвід впровадження / Н. Дерев’яно // Завуч. – 2008. – № 25. – С. 18–30.

3. Закон України "Про вищу освіту": прийнятий Верховною Радою України 17.01.2002 р. // Освіта. – 2002. – № 12-13.
4. Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні: Педагогічні концепції. – К.: "Школяр", 1997. – 118 с.
5. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк ; за ред. Л. М. Проколієнко. – К.: Рад. шк., 1989. – 608 с.
6. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Педагогічна газета. — 2001. – № 7 (85), липень.
7. Піхота О. М. Особистісно орієнтована освіта і технологія. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, корективи / О. М. Піхота. – К., 2000.
8. Рибалка В. В. Особистісний підхід у профільному навчанні старшокласників: монографія / В. В. Рибалка ; за ред. Г. О. Балла. – К: УППО АПН України, 1998 – 160 с.

Ротова Н. В.

Особенности впровадження особистісно орієнтованого підходу в навчанні іноземних студентів

Розглянуто проблеми реалізації особистісно орієнтованого підходу в навчанні іноземних студентів, саме цей методичний прийом уможливорює постійне звернення викладача до внутрішнього світу вихованця, розуміння його індивідуальних, національних і психологічних особливостей. Головними орієнтирами такого навчання є гуманістичні принципи духовної культури, свободи, національні й загальнолюдські цінності.

Ключові слова: особистісно орієнтований підхід, психологічний і соціальний комфорт, толерантність, принцип компліментарності, роль викладача і студента в навчальному процесі.

Ротова Н. В.

Особенности внедрения личностно ориентированного подхода в обучении иностранных студентов

Рассмотрены проблемы реализации личностно ориентированного подхода в обучении иностранных студентов, именно этот методический прием делает возможным постоянное обращение преподавателя к внутреннему миру воспитанника, понимания его индивидуальных, национальных и психологических особенностей. Главными ориентирами такого обучения являются гуманистические принципы, духовная культура, свобода, национальные и общечеловеческие ценности.

Ключевые слова: личностно ориентированный подход, психологический и социальный комфорт, толерантность, принцип комплиментарности, роль преподавателя и студента в учебном процессе.

N. Rotova

Features of Adoption of the Personality Oriented Approach in Teaching Foreign Students

The article is sanctified to the problem of realization of the personality oriented approach in education of foreign students. Exactly this methodical reception makes possible the permanent address of teacher to the inner world of pupil, understanding his individual, national and psychological features. The main reference-points of such education are humanistic principles, spiritual culture, freedom, national and universal values.

Key words: the personality oriented approach, psychological and social comfort, tolerance, principle of complimentarity, role of teacher and student in an educational process.

Стаття надійшла до редакції 03.05.2012 р.